

УДК 338

Грубяк С.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУТНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ

Розкрито сутність поняття «господарське рішення». Визначено основні принципи аналізу господарських рішень. Досліджено основні елементи господарського рішення. Розглянуто основні аспекти прояву господарських рішень, які засвідчують вплив цих рішень на економічні, організаційні, правові та технологічні інтереси підприємства. Систематизовано класифікацію господарських рішень.

Ключові слова: рішення, господарські рішення, управлінські рішення, процес вибору, результат.

Грубяк С.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СУЩНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ РЕШЕНИЙ

Раскрыта сущность понятия «хозяйственное решение». Определены основные принципы анализа хозяйственных решений. Исследованы основные элементы хозяйственного решения. Рассмотрены основные аспекты проявления хозяйственных решений, которые свидетельствуют влияние этих решений на экономические, организационные, правовые и технологические интересы предприятия. Систематизирована классификация хозяйственных решений.

Ключевые слова: решения, хозяйственные решения, управленческие решения, процесс выбора, результат.

Hrubiak S.V. THEORETICAL BASIS OF THE NATURE OF ECONOMIC DECISIONS

The essence of the concept of «economic decisions». The basic principles of analysis of business decisions. The basic elements of economic decisions. The main aspects of manifestation of economic decisions that confirm the impact of these decisions on the economic, organizational, legal and technological interests of the company. Systematized classification of economic decisions.

Keywords: solutions, business solutions, management solutions, the selection process, the result.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки промислові підприємства України потерпають від значних фінансово-економічних проблем, вирішення яких вимагає нагальної розробки нових і вдосконалення вже існуючих форм, методів, інструментів і прийомів управління, спрямованих на підвищення ефективності виробництва. Саме тому особливо актуальним є питання прийняття принципово нових обґрунтованих та ефективних господарських рішень, які дозволять значно підвищити результативність діяльності господарюючої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності та особливостей прийняття управлінських рішень займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: І. Ансофф, О. Віханський, В. Герасимчук, Ф. Котлер, М. Портер, З. Шершньова, А. Терехух, Т. Зубко, А. Шаповалов, А. Кушик, О. Соломенко, О. Виноградова, Ю. Герасименко, А. Яковенко та ін., проте питання сутності та класифікації господарських рішень не отримало достатнього відображення в даних працях. Тому існує потреба у подальших дослідженнях даного питання, та систематизації класифікаційних ознак.

Постановка завдання. Завдання статті полягає в тому, щоб дослідити сутність господарських рішень для з'ясування їх змістового наповнення, а також розглянути аспекти прояву господарських рішень, принципи та їх класифікацію.

Виклад основного матеріалу. Кожна людина як у своїй професійній діяльності, так і в побуті щодня приймає рішення. Залежно від своєчасності і раціональності таких рішень формується рівень матеріального становища і соціального статусу кожної особи. Рішення відіграють вирішальну роль і у господарській діяльності, створюючи передумови для отримання майбутнього прибутку чи збитку від діяльності, що здійснюється.

Однак однією із ключових проблем теорії управління ще й досі є те, що вчені по-різному тлумачать поняття «рішення», що залежить від сфери та умов їх прийняття [5, с. 1].

Для більш повного аналізу розглянемо, як у науковій літературі трактується поняття «рішення»

різними науковцями. Вітчизняні та зарубіжні вчені дають такі визначення поняття «рішення»:

– вибір найбільш припустимої альтернативи з можливої безлічі варіантів. Рішення є «продуктом» праці менеджера [10, с. 10];

– вибір альтернативи [7, с. 195];

– рішення – це усвідомлений і вольовий акт особи, котрий передбачає вибір між альтернативними варіантами можливої поведінки в процесі досягнення конкретної цілі [15, с. 15];

– рішення – це вибір дії, яку необхідно зробити людині, коли вона володіє недостатньою інформацією для отримання потрібної відповіді [6, с. 171];

– рішення означає як процес, так і акт (результат) вибору. Рішення як процес складається з декількох етапів. [3, с. 8];

– рішення – це результат розумової діяльності людини, що приводить до якого-небудь висновку або до необхідних дій, наприклад повна бездіяльність, розроблення якої-небудь дії або вибір дії з набору альтернатив і його реалізація [12, с. 171].

Виходячи з вищенаведених визначень можна зробити висновок, що найбільш точно сутність поняття «рішення» розкриває В.Р. Кігель [3], оскільки вчений визначає його як процес і результат вибору, тоді як більшість вчених розглядають його лише як результат вибору дії із набору альтернатив.

Розглядаючи рішення як реакцію на внутрішні зовнішні впливи, які спрямовані на розв'язання проблем і максимальне наближення до заданої мети, можна вважати, що реалізація цілей будь-якої організації забезпечується шляхом прийняття і реалізації низки господарських рішень.

Тому все частіше у практиці господарювання зустрічається поняття «господарське рішення», що дозволяє виділити серед множини управлінських рішень ті, які націлені на вирішення суто господарських питань.

Характеристика сутності поняття «господарське рішення» ґрунтується, в першу чергу, на трактуванні його визначення, вивченні його видової класифікації, способів формалізації та реалізації, роль якості та ефективності рішень в процесі господарювання.

Сутність господарського рішення залежить від етапу його прийняття чи реалізації. На етапі вибору й ухвалення – це процес визначення найкращого з альтернативних варіантів, на етапі реалізації – результат вибору способу впливу на ресурс для вирішення завдання.

Господарське рішення – це результат аналізу, прогнозування, оптимізації економічного обґрунтування та вибору альтернативи із сукупності варіантів досягнення конкретної мети підприємства [8, с. 7].

Так, С.М. Клименко [4, с. 8] під господарським рішенням пропонує вважати результат аналізу, прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування і вибору альтернативи із сукупності варіантів досягнення конкретної мети підприємства.

Проте деякі вітчизняні вчені у своїх роботах ототожнюють поняття «господарське рішення» та «управлінське рішення», визначаючи їх як продуманий намір, потреба зробити що-небудь на основі усвідомлення і постановки цілей, а також шляхів їх досягнення при вирішенні тієї чи іншої проблеми [2; 14].

Необхідно відзначити, що і господарські, і управлінські рішення характеризують такі ознаки як наявність мети, можливість вибору єдиної дії з безлічі альтернатив (якщо немає альтернативи, то немає і вибору, а отже, немає і рішення) і необхідність відповідного вольового акту особи, що приймає рішення щодо його вибору, оскільки вона формує рішення через боротьбу думок і мотивів.

Господарське рішення є похідним від управлінського рішення, і стосується безпосередньо господарської діяльності підприємства, яка, згідно з Господарським Кодексом України, є діяльністю суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають ціннову визначеність.

Тому, на нашу думку, господарське рішення необхідно тлумачити як економічно обґрунтоване рішення, яке пов'язане з діяльністю суб'єктів господарювання у сфері виробництва та реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг), результат якого спрямований на досягнення конкретної мети.

Будь-яке господарське рішення передбачає наявність обов'язкових елементів: предмет – що конкретно розглядається; мети і причин розробки рішення, суб'єкта – той, хто приймає рішення та об'єкта – виконавець рішення [1, с. 18] (рис. 1).

Рис. 1. Основні елементи господарського рішення

Господарські рішення мають місце в управлінні процесами всередині організації, процесами взаємодії організації із зовнішнім середовищем, в безпосередньому управлінні організацією. Сутність господарських рішень проявляється в різних аспектах, які засвідчують вплив цих рішень на економічні, організаційні, правові та технологічні інтереси підприємства [8, с. 7].

Економічна сутність має прояв у тому, що на розробку та реалізацію будь-якого рішення необхідні фінансові, матеріальні та інші витрати. Тому кожне рішення має реальну вартість, а його реалізація повинна приносити підприємству прямий чи опосередкований прибуток. Помилкове або невільно сприйняте підлеглими рішення може призвести компанію до збитків чи до банкрутства.

Організаційна сутність полягає в тому, що для розробки та реалізації рішення підприємство повинно мати: необхідний персонал; документи, які регламентують повноваження, права, обов'язки та відповідальність працівників й самого підприємства; налагоджену систему контролю, а також здійснювати координацію роботи персоналу.

Соціальну сутність закладено в механізмі управління персоналом задля узгодження їх діяльності всередині колективу.

Правова сутність рішень полягає у можливості здійснення певних заходів в рамках законодавчого

Рис. 2. Класифікація господарських рішень

поля (виходячи з положень, представлених в законодавчих актах України, міжнародних зобов'язаннях, статутних та інших документів власне підприємства).

Технологічна сутність рішень проявляється у можливості забезпечення персоналу, що здійснює розробку та реалізацію рішень, необхідними технічними, інформаційними ресурсами.

Сутність та принципи аналізу господарських рішень підпорядковані законам діалектики та пов'язані зі специфічними принципами аналізу [1, с. 20-21]:

– принцип єдності аналізу та синтезу – намічає розподіл певної проблеми на окремі складові елементи з наступним розглядом їх в цілому у взаємозв'язку та взаємозалежності;

– принцип відокремлення ведучої ланки (принцип ранжування проблем) та другорядних проблем передбачає постановку цілей та визначення способів її досягнення;

– принцип забезпечення порівнянності варіантів аналізу за різними характеристиками виділяє особливості різних варіантів за обсягом, якістю, строками виконання тощо;

– принцип кількісного визначення обумовлює особливості кількісного вимірювання;

– принцип оперативності та своєчасності пов'язаний з часовими обмеженнями.

Головне завдання особи, що приймає рішення полягає в проведенні аналізу з забезпеченням максимального співставлення різних за своєю сутністю варіантів дій з урахуванням факторів часу, якості об'єкту, інфляції, ризику, невизначеності тощо. Існують основні правила забезпечення порівняння альтернативних варіантів:

– кількість альтернативних варіантів повинна бути не менша двох; формування альтернативних варіантів повинно здійснюватися на основі умов забезпечення високої якості та ефективності господарських рішень;

– за базовий варіант рішення доцільно приймати найбільш новий за часом варіант, інші варіанти привести до базового за допомогою коригуючих коефіцієнтів;

– для скорочення часу, підвищення якості рішення та зменшення витрат рекомендується широке застосування сучасних можливостей інформаційних технологій [1, 20-21].

Господарські рішення досить різноманітні. Класифікації господарських рішень за основними класифікаційними ознаками наведено на рис. 2 [8, с. 8-9; 9, с. 9-10].

Висновок. Отже, господарське рішення має бути оптимальним, ефективним і результативним. Оптимальність господарських рішень — властивість господарських рішень бути найкращим відповідно до критерію (системи критеріїв) оптимальності. Ефективним є рішення, що приводить до потрібних і дієвих результатів. Результативним можна назвати господарське рішення, реалізація якого забезпечує позитивні результати господарської діяльності підприємства.

Крім того, господарське рішення повинно відповідати діючому законодавству, мати чітку цільову спрямованість, не суперечити попереднім рішенням, враховувати можливі негативні наслідки тощо.

На основі проведеного дослідження сутності поняття «господарське рішення» можна зробити висновок, що господарські рішення є результатом аналізу, прогнозування, оптимізації економічного обґрунтування та вибору альтернативи із сукупності варіантів досягнення конкретної мети, які пов'язані з діяльністю суб'єктів господарювання у сфері виробництва та реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг). Розглянувши основні елементи та аспекти прояву господарських рішень, систематизовано їх класифікаційні ознаки, що дозволить значно підвищити результативність діяльності господарюючої системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балджи М.Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків / М.Д. Балджи, В.А. Карпов, А.І. Ковальов та ін.: навч. посіб. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – 670 с.
2. Донець Л.І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків / Л.І. Донець, О.В. Шепеленко, С.М. Баранцева та ін.: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
3. Кігель В.Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці / В.Р. Кігель: монографія. – К.: ЦУЛ, 2003. – 202 с.
4. Клименко С.М. Обоснование хозяйственных решений и оценка рисков / С.М. Клименко, А.С. Дуброва: учеб. пос. – М.: Финансы, 2005. – 252 с.
5. Кривов'язюк І.В. Процес прийняття господарських рішень та його вплив на ефективність діяльності підприємства / І.В. Кривов'язюк, А.І. Пахольчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1962>.
6. Мартиненко М.М. Основи менеджменту / Мартиненко М.М.: підручник – К.: Каравела, 2005. – 496 с.
7. Мескон М. Основи менеджменту / М. Мескон; [под общ. ред. Л.И. Евенко. – М.: ДЕЛО, 1997.
8. Світлична Т.І. Конспект лекцій з дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» (для студентів 4 курсу денної і 5 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства») / Т.І. Світлична; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 111 с.
9. Семенова К.Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків / К.Д. Семенова: навч. посіб. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – 194 с.
10. Сопільник О.В. Технологія прийняття управлінських рішень / О.В. Сопільник: навч. посіб. – Донецьк, 2002. – 108 с.
11. Стрельникова Л. Процессы принятия решения / Л. Стрельникова // Секретарь-референт. – 2010. – № 5(89). – С. 15-21.
12. Тарабан С.В. Сутність поняття «прийняття управлінських рішень» / С.В. Тарабан // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 1. – С. 170-174.
13. Теребух А.А. Господарські рішення на машинобудівних підприємствах: прийняття, оцінювання та моделювання / А.А. Теребух: монографія – Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені В'ячеслава Чорновола, 2010. – 244 с.
14. Чорноморченко Н.В. Обоснование хозяйственных решений и оценка рисков / Н.В. Чорноморченко, И.С. Иванова, Н. Приймак: учеб. пос. – Львов: Магнолия-2006, 2010. – 260 с.